

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Religionskunskap eller livskunskap?

Ämnets relevans för dagens elever

Marie Schölin
Januari 2008

Uppsats i religionsdidaktik C 15 hp
Religionsvetenskap

Religionsdidaktik C 30 hp
Handledare: Jørgen Straarup

Sammanfattning

Genom observationer och intervjuer av lärare och elever på en högstadieskola och en gymnasieskola i ämnet religionskunskap försöker denna undersökning se hur lärare motiverar och engagerar elever, samt se vad som ligger i fokus när lärarna planerar sin undervisning. Hur eleverna uppfattar ämnets relevans är en central frågeställning i denna undersökning och om ämnet har någon relevans bland dagens elever.

Undersökningen visar att ämnet har stor relevans både för elevernas vardag och framtida liv då förståelse och kunskaper i att argumentera, diskutera och analysera är genomgående moment i ämnets upplägg. Undersökningen visar skillnad vad gäller motivation och engagemang mellan högstadieelever och gymnasieelever. Högstadieelever visar en större motivation och engagemang i ämnet.

I undersökningen tas även frågan upp om det är dags att byta namn och till viss del innehåll på ämnet från religionskunskap till livskunskap för gymnasieelever. I syfte då att minska de fördomar som finns vad gäller ämnet religion och väcka större motivation och engagemang för elever på gymnasiet.

Abstract

The aim for this essay is to investigate the relevance for the students of studying religion in the senior level of compulsory school and in an upper secondary school in Södermanland county. Through observations and interviews the results shows a difference between the senior level of compulsory school and upper secondary school in motivation and engagement for the religion subject. Students in upper secondary school show a higher level of motivation and engagement then students in senior level of compulsory school. The result also shows that the relevance of studying religion for the students is high in the ordinary lives and future.

Nyckelord: Religionskunskap, livskunskap, motivation, elevcentrerad undervisning.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Disposition	5
2. Bakgrund	5
2.1 Teoretisk bakgrund.....	7
3. Metod	9
3.1 Urval.....	10
3.2 Material.....	11
3.3 Genomförande av undersökningen.....	11
3.4 Undersökningens tillförlitlighet	13
4. Resultat	14
4.1 Observationer av religionskunskapsämnet	14
4.1.1 Observation av grupp 1 skola A	15
4.1.2 Observation av grupp 2 skola A	15
4.1.3 Observation av grupp 1 skola B	16
4.1.4 Observation av grupp 2 skola B	16
4.2 Intervjuer med lärare	17
4.2.1 Hur motiveras eleverna på bästa sätt till att tillägna sig de kunskaper som erbjuds under religionskunskapen?.....	17
4.2.2 Vid planering av kursen religionskunskap, vad ligger i fokus, elevcentrering eller faktacentrering, det vill säga litteraturen?.....	19
4.2.3 Religionskunskap eller livskunskap?	20
4.3 Intervjuer med elever	22
4.3.1 Hur uppfattar eleverna ämnet religionskunskap?	22
4.3.2 Hur har eleverna påverkats av ämnet?	24
4.3.3 Vad känner de inför ämnet?	25
4.3.4 Betydelsefulla moment i religionskunskapsundervisningen	26
4.3.5 Sammanfattning	28
5. Analys	29
5.1 Framtida forskning.....	33
6. Käll- och litteraturförteckning	34
Intervjuguide	35
Lärare.....	35
Elev.....	36
Observationsguide	37

1. Inledning

Alla är vi olika. Även inom det pedagogiska området skiljer vi oss nämnvärt. Vi har olika perspektiv på omvärlden, olika värderingar och förutsättningar när vi interagerar med andra människor. Som lärare är det av stor vikt att kunna hantera olika situationer, lösa olika problem samt att kunna visa eleverna de vägar som finns tillgängliga för dem så att de kan nå de mål som de vill och är styrda av enligt de kunskapsmål som är fastställda enligt läroplanerna. Att ha tillgång till olika verktyg i sitt arbete är ett bra utgångsläge till ett bra utfört jobb. Under sin utbildning till lärare får de flesta lärarkandidater en mängd olika teorier och modeller med sig. Frågan man kan ställa sig är om de i sitt arbetsliv använder sig av dem eller om de släpper den kunskapen och jobbar enligt andra principer. Under en av mina praktiker gick jag med en lärare som var nyutexaminerad sedan ett år tillbaka. Denna lärare hade religionskunskap bland annat med ett yrkesinriktat program. Det jag upplevde under denna tid jag gick med var att kontrollen över en av klasserna, ett byggprogram, uteblev. Den uteblev i den mån att läraren inte kunnat motivera dessa elever till att vara engagerade till att lära eller närvara under lektionerna. En fråga som dök upp under den praktiken var om det finns något sätt att motivera eleverna till att närvara och delta i religionsundervisningen? Under min praktik hade jag privilegiet att gå med flera lärare i det arbetslag jag var med i. I och med det så fick jag en mängd olika perspektiv på lärandet och elevernas förutsättningar till att lära. Det som slog mig var att de lärare som på ett bra sätt väckte elevernas nyfikenhet från början för det ämne som undervisades hade lättare att motivera dem och engagera dem senare oavsett ämne. För att väcka nyfikenhet inför ett ämne krävs det skicklighet och eget engagemang från läraren samt att utgå från den grupp jag som lärare kommer att undervisa i. För att utgå från gruppen krävs det att läraren har någon slags uppfattning om gruppens tidigare erfarenheter, det vill säga om de enskilda individernas erfarenheter. En annan tanke som slog mig utifrån de samtal jag hade med en del elever på de yrkesinriktade programmen var att de kände att ett ämne som religionskunskap inte är relevant för dem och därmed slöseri med tid för dem. Vidare så frågade jag mina egna barn om deras relation med religionskunskapsämnet och fick till svar att ämnet inte behövde finns på schemat överhuvudtaget. De såg inte nytta med det ämnet helt enkelt, vilket jag kunde se och känna när jag pratade med de eleverna under praktiken från det yrkesinriktade programmet. Därför blev jag intresserad att undersöka elevers attityd till ämnet religionskunskap och se om ämnet har en självupplevd relevans för dessa elevers utveckling och om de förstår nytta med ämnet och om det skiljer sig från högstadiet till gymnasiet.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om ämnet religionskunskap är relevant i dag för eleverna på högstadiet och på gymnasiet och om man kan kalla det för livskunskap istället för religionskunskap. Samt att utifrån den kursplan och de lokala undervisningsplanerna för ämnet religionskunskap, se om lärarna har utgångspunkten mot bakgrund av elevernas tidigare erfarenheter och förutsättningar. Mina frågeställningar är:

- Hur motiveras eleverna på bästa sätt till att tillägna sig de kunskaper som erbjuds under religionskunskapen?
- Vid planering av kursen religionskunskap, vad ligger i fokus, elevcentrering eller faktacentrering, det vill säga litteraturen?

Ska vi kalla ämnet för religionskunskap eller livskunskap?

1.2 Disposition

I kapitel två tas religionskunskapsämnet och dess syfte upp för att belysa dess bakgrund så att läsaren får en förståelse för varför religion är ett kärnämne i dagens skola. I samma kapitel finns en del som heter teoretisk bakgrund och i den så tas olika forskares syn upp de olika delar som ligger till grund för denna uppsats. I kapitel tre finns metod delen som beskriver denna uppsats upplägg och genomförande samt undersökningens reliabilitet och validitet. I kapitel fyra redovisas undersökningens resultat. I kapitel fem finns diskussionsdelen, där undersökningens resultat diskuteras och analyseras.

2. Bakgrund

Religionskunskap är ett komplext ämne i den bemärkelsen att det har varit omdebatterat i den svenska skoldebatten under 1900-talet. Från att ha varit ett ämne som upptog majoriteten av barnens undervisningstid till att högst ges utrymme med ett par timmar i veckan i dagens skola, har ämnet genomgått en del förändringar i takt med att samhället förändrats. För att få en slags förståelse för ämnets karaktär i dag och dess undervisningsprocess är det intressant att se religionsämnets utveckling genom tid.

Genom den svenska skolhistorien har lärare försökt prägla barn- och ungdomar till att bli goda medborgare. En god medborgare har genom tiden haft olika definitioner. Från början byggdes värdegrunden på ett strikt kristet fundament där medborgarna fostrades och skolades

i den kristna läran. Med tiden förändrades fostrandet och skolandes till att bli ett begrepp med en mängd olika etiska definitioner i en mångkulturell skola, till exempel att undervisningen skall vara icke-konfessionell och att skolan skall låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet¹.

Beroende på vad det har varit för slags ideologi eller människosyn har ”fostrandet” utvecklats från en strikt kristendomskunskap, vilken i mitten av 1800-talet undervisade eleverna enligt den lutherska läran i syfte att ”dana till kristna samhällsmedlemmar”, till i dag då eleverna själva ska hitta sin unika egenart och fungera som goda samhällsmedborgare enligt Lpf 94. År 1842 fick Sverige en allmän folkskola och staten tog över en del av undervisningen från kyrkan. Den allmänna skolplikten infördes 1882. Det innebar att det tidigare system då föräldrarna undervisade sina barn i hemmet övergick till en mer fast skolplikt under institutionellt tak.

I början av 1900-talet ändrades undervisningen till att den fortfarande skulle ske enligt kristen lära med lärare som var medlemmar i Svenska kyrkan, men med inflytande av andra rörelser i syfte att ”främja religion och sedlig utveckling”. Frikyrkorörelsens spridning hade en viktig roll då kristendomsämnet fick en mer allmänkristlig inriktning, men skolan var fortfarande en skola med starka band till Svenska kyrkan och dess värderingar.

År 1951 slopades kravet att lärarna skulle vara med i Svenska kyrkan för att få undervisa i kristendomsämnet. De skulle då oberoende av livssyn kunna undervisa i kristendom då religionsfrihetslagen trädde i kraft. I början av 1960-talet försvann kyrkans inflytande över skolan och undervisningen skulle då inbegripa andra religioner och kravet för objektivitet i undervisningen skrevs in i målet för ämnet. För elevernas del innebar detta att lärarna inte skulle påverka elevernas val av livsåskådning. Värdegrunden började återigen förvandlas, då andra perspektiv kom in i bilden. Lärarnas roll då blev att undervisa om olika trosåskådningar och inte att fostra dem i en viss riktning eller enligt enbart kristen moral och etik.

I slutet av 60-talet byter kristendomsämnet namn till religionskunskap. Religionskunskapen skulle vara saklig och allsidig samt att eleverna skulle veta skillnad mellan tro och fakta. I och med att eleverna då fick undervisning om olika perspektiv och värderingar började deras egna funderingar om tro och värderingar att komma mer i centrum för undervisningen i form av livsfrågor. Det innebar också att eleverna inte hade ett så strikt facit till hands, som

¹ 1994 Års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94.

kristendomsläran från början var, då den sa vad som var rätt och fel. I början på 80-talet skulle eleverna, enligt den nya läroplanen, själva bearbeta egna existentiella frågor utifrån de perspektiv de hade till hands i undervisningen. Detta innebar att skolans roll i etiska och moraliska frågor stärktes och blev ett viktigt fundament då skolan var och är mångkulturell. Många olika värderingar om etik och moral samlades under ett och samma tak. Men livsfrågepedagogiken tonades ner i och med 1994 års läroplan. Läraren då och idag har samma problem med att hitta bra verktyg att jobba med, sådana verktyg som den starka lutherska etiken var under 1800- och början av 1900-talet, då värdegrunden även i dag skall skapa en trygg och medmänsklig individ. Denna individ skall i sin tur förankra etiska och moraliska värderingar till nästa generation och då med verktyg som inte står skrivet ordagrant i någon läroplan eller kursplan.²

2.1 Teoretisk bakgrund

I avhandlingen *På jakt efter livets mening* undersöker Keijo Eriksson högstadielärares föreställningar om centrala livsfrågor och hur lika dessa är mellan olika ungdomar. Sedan utvecklar han en lärandeprocess som stimulerar eleverna till att reflektera över livets frågor. En viktig tanke som Eriksson tar upp är förhållandet mellan lärare och eleverna. För att kunna bedriva denna form av livsfrågepedagogik så måste det finnas ett gemensamt förtroende mellan eleverna och den undervisande läraren. Utan detta förtroende så kan inte läraren bryta ner "noli-me-tangere-gränsen", en metod som Eriksson utvecklar, och som innebär den gräns eleverna har mot omvärlden och som bidrar till att eleverna ej kan uttrycka sig kring livsfrågorna. Kan man som lärare få eleverna att ta sig igenom denna gräns kan skapandet för individen påbörjas. Men en sådan process tar tid då förtroendet måste skapas först. En av slutsatserna i Erikssons avhandling är att en elevanpassad och elevaktiv undervisning resulterar i ökat intresse och ökad kunskap.³

Berger och Luckmann menar att genom att analysera vardagslivet och vardagsvärlden kan man se det som är grundläggande för allting för oss i vår egen kunskapsutveckling. Det jag

² Hartman, Sven G. "Hur religionsämnet formades", I: *Livstolkning och värdegrund. Att undervisa om religion, livsfrågor och etik*, Almén, Edgar m.fl., Linköping 2000, s. 212 ff.

<http://arkiv.hig.se/p-inst/religion/AB/1996/kodsidor/rekunsk.html> 2007-09-16

³ Eriksson, Keijo, På spaning efter livets mening. *Om livsfrågor och livsåskådning hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande*, Stockholm: Institutionen för pedagogik 1999, diss: Lärarhögskolan i Malmö.

upplever i vardagen framträder som verklighet för mig. Den är tolkad och ger innebörd av människor samtidigt som den blir subjektivt meningsfull. Det jag ser och kan bekräfta nästa gång är den dominerande verkligheten. Och det som är absolut verkligt för mig och kan diskuteras med andra är verkligt. Samt att den delade kunskapen, common-sense-kunskap, med självklarhetens prägel är också verklighet, till exempel trafikregler. Denna vardagsvärld har vi människor konstruerat genom våra tankar och handlingar samt att den fortlever genom våra tankar och handlingar. Den finns där för alla om vi inte ifrågasätter den och den försvinner inte för att jag inte tänker på den. Däremot så förändras den beroende på vad som tillkommer och vad som försvinner. Vi delar denna vardagsverklighet med andra och den försvinner inte om jag inte förtränger något av den eller glömmer en del av den. Däremot så kan vi ha delade verkligheter beroende på vem vi är och vad vi gör. Till exempel så kan lekens verklighet skilja sig mellan ett barn och en förälders perspektiv.⁴

När läraren då skall välja kunskap utifrån läroplan och kursplan så är det lätt att utgå ifrån sig själv och det jag som lärare tror är intressant för eleverna samt att kärnan i varje religion skall tillvaratas av eleverna. Vad den kärnan är kan nog enligt mig variera beroende på vem det är som skall undervisa. Härenstam tar upp ett synsätt som inte bara är representativt för hur vi selekterar något. Han menar att vi västerlänningar tar fasta på drag hos de religioner som på olika sätt svarar mot våra egna religiösa, filosofiska och livsåskådningsmässiga intressen utan att egentligen gå ner på djupet till det fundament som religionerna byggs på.⁵

Både Hartman och Furenhed är inne på det som Eriksson tar upp i första stycket, hur man kan bygga upp sin egen undervisning. För att nå de elever jag, som lärare undervisar, menar Hartman i *Livstolkning hos barn och unga*⁶, att jag som lärare måste utgå ifrån elevernas erfarenheter i mina kursupplägg och hur viktigt det är att de kommer till tals i utformandet av kursuppläggen. Genom att engagera och utgå ifrån elevernas erfarenheter kan jag väcka elevernas intresse och motivation för det jag undervisar om.⁷

⁴ Berger, Peter & Thomas Luckmann, *Kunskapsociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Wahlström & Widstrand, 1998, s. 25 ff.

⁵ Härenstam, Kjell, *Kan du höra vindhästen? Religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap*. Studentlitteratur 2000, s.123 ff.

⁶ Hartman, Sven G, "livstolkning hos barn och unga", I: *Livstolkning och värdegrund. Att undervisa i religion, livsfrågor och etik*, Almén, Edgar m.fl., Linköping 2000, s.53 ff.

⁷ Furenhed, Ragnar, "Undervisning och förståelse – exemplet religionskunskap", I: *Livstolkning och värdegrund. Att undervisa om religion, livsfrågor och etik*, Almén, Edgar m.fl., Linköping 2000, s 117 ff.

Forskningen Hartman tar upp visar att även små barn har funderingar om sig själva och världen och hur viktig skolans roll är då man kan lyfta undervisningen ifrån barnens nivå till att skapa en människa som har både förståelse för sig själv och empati för andra. Att få förståelse för sig själv är ett första led till att kunna förstå andra och därigenom växa till en medkännande människa som har respekt för andra och även kunna känna sig in i en annan människas situation. När jag som lärare vet hur barn och ungdomar tänker kan jag lära mig om deras livsvillkor och ge dem en intressant undervisning. Livsvillkoren och barn och ungdomars frågor har ändrats med tiden vilket forskning visat enligt Hartmans text. Från att ha varit mer koncentrerad kring världen runt omkring till att bli mer individualistiskt orienterad är viktigt för läraren att veta då jag ska bygga min undervisning och för att få eleverna intresserade av ämnet. Men beroende på vad barnen eller ungdomarna är med om, erfarenheten, ändras deras livsvillkor, det vill säga livsfrågorna, livstolkningen, livet och handlingen. Det är ett dynamiskt samspel hela tiden och väsentligt för individen att kunna reflektera över, bearbeta det som hänt för att växa som människa. Skolan med dess värden är då en viktig plats för individen att få gehör och stöd i sitt växande.⁸

3. Metod

Eftersom denna studie bygger på intervjuer och observationer, då meningen är att gå in på djupet av vad intervjupersonerna menar och vid observationerna upptäcka mönster som kompletteras med intervjuer, är det svårt att med en kvantitativ metod uppnå detta djup och därför valdes en kvalitativ metod. Den kvalitativa intervjun lägger tyngdpunkten på helheten och ger en förhållandevis stor chans till att få fram relevant fakta till de frågeställningar denna studie har. Om vi tittar på den första frågeställningen, hur motiveras eleverna på bästa sätt till att tillägna sig de kunskaper som erbjuds under religionskunskapen, så skulle det te sig väldigt praktiskt att vara på plats i klassrummet för att höra läraren inleda lektionen och samtidigt se elevernas reaktioner under lektionen. För att tydligare kunna tolka de eventuella kroppsspråk eleverna ger ifrån sig avslutar man med en intervju för ett förtydligande av observation. Detta innebär också att man på plats kan utgöra och analysera utan någon mellanhand vilket stärker studiens reliabilitet⁹. Men eftersom studien är tidsbegränsad måste man lägga till att det med stor sannolikhet innebär att man inte får in tillräckligt med underlag för en djupare studie.

⁸ Hartman 2000.

⁹ Holme, Idar M. & Bernt K. Solvang, *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur. 1997, s. 105-107, 110.

För att besvara frågeställningarna valdes en halvstrukturerad¹⁰ intervju då den erbjuder frågor och teman som kan tas upp under samtalet. En halvstrukturerad intervju innebär också en blandning av öppna och mer slutna frågor som på förhand har strukturerats utifrån olika teoretiska fält som skall undersökas. Med denna intervjumetod har vi en mängd frågor som vi kan använda oss av och det ger oss utrymme till att ställa följdfrågor så att respondenten eller intervjuaren låses in i en viss struktur. En annan anledning med halvstrukturerad intervju är att respondenten med sina svar kan utveckla spår som kan bli intressant för studien och att respondenten blir korrekt förstådd. Vi försöker eliminera bias i den mån det går med uppföljningsfrågorna. Denna undersökning bygger på respondentintervjuer, vilket betyder att de personer som har intervjuats själva är delaktiga i den företeelse vi undersöker.

Den bästa analysmetoden som gick att finna för denna uppsats analys var *ad hoc*¹¹ metoden. Denna metod kan användas för olika angreppssätt och tekniker för att skapa mening i observationerna och intervjuerna. Med denna metod kan jag bilda mig ett allmänt intryck först för att sedan gå tillbaka till vissa särskilda avsnitt i intervjuerna eller observationerna för att eventuellt göra kvantifieringar som bildar fenomen och även göra djupare tolkningar av speciella yttranden i intervjuerna eller observationerna. Genom att anamma denna metod kan jag finna förbindelser och strukturer som får betydelse för denna uppsats undersökning.

3.1 Urval

En högstadieskola och ett gymnasium i en mellanstor kommun i Mellansverige blev undersökningens plats. I kommunen där undersökningen utfördes finns fyra gymnasier och fem högstadieskolor. Undersökningens enheter valdes ut ur ett bekvämlighetsurval då tid och resurser var begränsade. Undertecknad intervjuade och observerade på två olika skolor eftersom det antogs kunna skilja sig i motivation och upplägg beroende på vilka åldrar som undervisades och vad för inriktning de valt, studieförberedande eller yrkesförberedande program. Enheterna och lärarna på högstadieskolan valdes ut ur ett bekvämlighetsurval då undertecknad var bekant med nämnd skola. Likadant med gymnasiet då undertecknad gjort tidigare praktiker där under sin utbildning. De elevenheter som intervjuades valdes ut slumpmässigt vid förfrågan att delta i denna undersökning, då undertecknad inte var bekant med några av enheterna. Variation på kön och ålder har varit svårt att tillgodose då tid och

¹⁰ Kvale, Steinar, Den kvalitativa forskningsintervjun, Studentlitteratur 1997, s. 117 ff.

¹¹ Kvale 1997, s 184-185.

urvalet av undervisande lärare i religionskunskap har varit begränsad på dessa två skolor. Samtliga lärarenheter är kvinnor i varierande åldrar. Lärarenheterna har olika lång erfarenhet i att undervisa i religionskunskap. Två lärarenheter från högstadiet, en lärarenhet, lärare ett, har en erfarenhet på cirka fem år. Lärare två har en erfarenhet på cirka tjugo år. Dessa två lärare undervisar bland annat inom SO-inriktade ämnen. Lärarenheten på gymnasiet, lärare tre, har en erfarenhet att undervisa i religion på cirka tre år, men undervisar även i svenska.¹²

3.2 Material

Den tryckta litteratur jag bland annat har använt mig av är Keijo Erikssons avhandling På jakt efter livets mening. Om livsfrågor och livsåskådningar hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande (1999), Steinar Kvaales Den kvalitativa forskningsintervjun (1997) och Edgar Almén m.fl. Livstolkning och värdegrund (2000), resterande litteratur jag använt mig av finns att se i källförteckningen. Det insamlade materialet består av observationer¹³ och bandinspelade intervjuer från 16 elever och tre lärare. Intervjuerna utgick från en intervjuguide¹⁴, som finns att se i bilaga 1, och som innefattade 11 frågor till lärarna och tolv frågor till eleverna, med uppföljande frågor vid behov. Materialet transkriberades med stor noggrannhet och resulterade i 65 sidor material. Observationerna dokumenterades utifrån en observationsguide som innefattade 8 olika områden, vilka finns att se i bilaga 2 och resulterade i fyra observationsprotokoll.

3.3 Genomförande av undersökningen

Skolorna kontaktades per telefon och undertecknad kom i kontakt med respektive lärare som deltar i undersökningen. Lärarna tillfrågades om de ville medverka och om de kunde fråga eleverna om de ville medverka i undersökningen. Ny tid för kontakt gjordes upp för ytterliggare information om undersökningens syfte och planering av tid, när det var lämpligt att göra undersökningen. När undertecknad var på plats i respektive skola och klassrum med elevgrupperna presenterades undersökningen och dess syfte lite kortfattat¹⁵. Undersökningen påbörjades med att observera de olika grupperna under det att läraren genomförde aktuell lektion. Grupp 1 på högstadiet, skola A, repeterade buddhismen. Grupp 2 på högstadiet, skola

¹² Holme & Solvang 1997, s. 101-105.

¹³ Kvale 1997, s. 94 ff.

¹⁴ Kvale 1997, s. 121 ff.

¹⁵ Holme & Solvang 1997, s. 334 ff.

A, diskuterade etik i olika former. Grupp 1 på gymnasiet, skola B, pratade om etik och moral och det begrepp som diskuterades var ondska. Grupp 2 på gymnasiet, skola B, diskuterade begreppet sex med anledning till att bygga vidare på vad andra religioner anser om sex och sexualitet.

Efter observationerna intervjuades elever från respektive grupper, två flickor och två pojkar, en och en. Intervjun utfördes i ett angränsande grupprum till klassrummet undervisningen hade bedrivits i. Innan intervjuerna påbörjades och spelades in blev samtliga deltagare informerade om att det var frivilligt, att de kunde avbryta när som helst och att de inte behövde svara på en fråga om de ansåg att de inte ville eller kunde. De blev också informerade att det var helt konfidentiellt, allt de sa kunde inte spåras tillbaka till dem.¹⁶ Lärarna fick samma information om de etiska forskningsprinciper som eleverna i ovanstående stycke. Efter att lärarna blivit informerade intervjuades de en och en i arbetsrummet som de hade. Intervjuaren försökte hålla en låg profil då talutrymme för intervjupersonerna skulle finnas i så stor mån som möjligt. Intervjusituationen var behaglig trots att intervjupersonerna såg mp3-spelaren på bordet och att de var medvetna om att intervjun spelades in. Utifrån en förförståelse¹⁷ hos intervjuaren för deltagarna att svara enligt socialönskvärdhet och att de kan känna sig kritiserade eller granskade, försöktes det undvikas genom en subjektiv närvaro hos intervjuaren. Till exempel så nickade, log eller skrattade intervjuaren där utrymme gavs så att intervjupersonen kände sig trygg i situationen.

Eftersom de hade lektioner och planeringsarbete att sköta så gjordes intervjuerna vid de tillfällen som lärarna själva gav tid för. Lärare 1 på högstadiet delade upp intervjun till två tillfällen då det var tidsbrist att hinna med hela på en dag. Intervjuerna spelades in på en mp3-spelare av märket *Invion*, och har varsin kod som betecknas med både bokstäver och nummer, till exempel V001, som är lärare 1 på högstadiet och V002, som är flicka 1 på högstadiet. Elevintervjuerna tog cirka 10-15 minuter att genomföra och lärarintervjuerna tog cirka 25-35 minuter att genomföra. Sammanlagda timmar intervju blev fyra timmar och fem minuter. Observationerna skedde vid sex olika tillfällen och sammanställdes till cirka sju timmar. Antal elever som observerades under dessa tillfällen uppgick till 119 elever, dock inte fulla klasser då det rapporterades om frånvaro av vissa elever.

¹⁶ Holme & Solvang 1997, s. 334-335.

¹⁷ Kvale 1997, s. 34 ff.

Efter att observationerna och intervjuerna utförts, fördes intervjuerna över till dator och transkriberades och analysarbetet påbörjades. Utifrån det syfte och frågeställningar söktes teman i materialet som var relevanta för undersökningen och som redovisas i resultatdelen.

3.4 Undersökningens tillförlitlighet

Urvalet av elever till intervjuerna byggde helt på frivillighet, men det skall tilläggas att det fanns en risk att de elever som deltog i grunden har en positiv inställning till religionskunskapsämnet och var mer villiga att bli intervjuade, än de elever som kanske inte har fullt lika positiv inställning till ämnet. Urvalet för denna undersökning är representativt i den mån att deltagarna, eleverna, läser religionskunskap när undersökningen utförs samt att lärarna som deltar i undersökningen undervisar och har undervisat i religionskunskap ett antal år.

Däremot så bidrar inte denna undersökning till att kunna generalisera till övrig population, trots att både observationer och intervjuer används, då endast två skolor och fyra olika grupper samt tre lärare har intervjuats. Övrig population är till exempel andra lärare som undervisar i religionskunskap och andra elever som undervisas i religionskunskap i Sverige. För att kunna generalisera till populationen och stärka undersökningens reliabilitet krävs en större studie med fler klasser och under flera tillfällen intervjuas eller observeras. Undersökningens validitet har försökts kontrollerats genom att intervjuarens handledare för denna uppsats har kontrollerat både intervjuguiden och observationsguiden samt att uppföljande frågor har ställts till intervjupersonerna. Men eftersom enheterna kan styra sina svar själva och att intervjuaren, observatören kan misstolka enhetens motiv eller signaler är det svårt att påstå att denna undersökning skulle vara valid. En stor risk för socialönskvärdhet både hos eleverna och lärarna kan ha infunnit sig då man som elev tror kanske att intervjuaren vill höra ett visst svar på en viss fråga. Och hos läraren kanske det har funnits en önskan att framstå sin egen undervisning så bra som möjligt, även om intervjuaren inte upplevde det då intervjupersonerna gav uttömmande svar på de frågor som ställdes.

Analysens trovärdighet är beroende på intervjuarens förförståelse om dennes förhållningssätt till det som undersöks. Genom den hermeneutiska cirkeln¹⁸ har intervjuaren strävat efter att

¹⁸ Holme & Solvang 1997, s. 95-97.

vara så medveten som möjligt i sin analys av den värdemässiga och faktamässiga uppfattning av det som undersökts så att undersökningen blivit så valid som möjligt.

4. Resultat

Jag kommer att redovisa resultatet med observationerna för samtliga grupper först. Efter observationerna kommer resultaten från intervjuerna, lärarintervjuerna först och elevintervjuerna sist. Resultaten från intervjuerna framställs i form av citat. De elever som intervjuats och vars citat har plockats ut har benämning p1, som står för pojke ett, och f1, som står för flicka ett, och så vidare. Innan varje grupp står det benämning på vilken skola som resultaten kommer ifrån. Skola A är benämningen för högstadiet och skola B benämningen för gymnasiet.

4.1 Observationer av religionskunskapsämnet

Under de lektioner i helklass som observerats har eleverna jobbat i grupp eller diskuterat i helklass olika begrepp eller händelser som inträffat i vardagen eller i världen. Hur andra människor tänker och att andra har olika värderingar, men har lika stor rätt till det. Värderingsövningar var något som återkom under lektionerna både på både skola A och skola B. Läroböcker fanns att finna på båda skolorna, men på skola B användes inte böckerna i någon stor utsträckning då det var mest diskussioner om olika begrepp eller händelser. På skola A användes böckerna mer som upplagsverk och extra hjälpmedel inför läxförhör eller prov.

Lärarna på skola A antecknade mycket på tavlan och alla eleverna skrev av det i ett anteckningshäfte som användes flitigt, då många elever uppfattade det lättare att läsa sina egna anteckningar än ur boken. Tydligt och klart informerades eleverna när det var dags att anteckna. Och med samma tydlighet förklarade lärarna olika begrepp ur den aktuella religionen som förelästes om.

Ungefär samma upplägg av lektionerna fanns att finna i skola B som i skola A. Det som skiljde sig åt mellan skolorna var att läraren i skola B inte hade lika noggrann tillbakablick från föregående lektion som lärarna i skola A. I skola B antecknades det inte lika flitigt trots uppmaning från läraren. Mest antecknade flickorna det som läraren föreläste om eller skrev på tavlan, men en del pojkar antecknade också. Lärarna på både skola A och skola B hade med

sig eleverna när det var dags att diskutera. Diskussion var något som var återkommande och som engagerade samtliga elever.

4.1.1 Observation av grupp 1 skola A

Nedan följer en sammanfattning av observationer av två tillfällen i religionskunskap på skola A. Vid båda tillfällena visade gruppen upp ett stort engagemang och intresse för ämnet. Läraren började lektionerna med en tillbakablick på föregående lektion och informerade eleverna vad dagens lektion skulle handla om. Upplägget varierade under lektionen, först en kortare föreläsning, sedan uppgifter som eleverna skulle göra antingen skriftligt en och en eller i grupp, för att sedan redovisas i diskussionsform med hela klassen.

Läraren hade väl genomtänkta frågeställningar eleverna skulle ta ställning till och krävde att eleverna verkligen fick tänka. Livliga diskussioner med en insikt i ämnet visade eleverna upp flera gånger. Imponerande var att trots sin unga ålder visade de insikt på ett nästan vuxet sätt. Exempel på det var sättet de diskuterade på och respekten de visade sina klasskompisars åsikter om det som diskuterades. Eleverna talade väldigt sällan i mun på varandra och de tystnade när läraren började prata. Läraren visade på en stor didaktisk kompetens då hon gjorde likheter av olika begrepp till elevernas vardag och upplevelsevärld. Hon bollade frågor med eleverna och ställde följdfrågor för att verifiera att de hade förstått. Hon använde ett kroppsspråk som fångade elevernas uppmärksamhet, gick runt i klassrummet, gestikulerade med armar och händer för att förstärka ett budskap. Denna grupp visade upp en glad, trygg och samarbetsvillig attityd till ämnet då de följde lärarens instruktioner på ett exemplariskt sätt. När lektionen var slut så reste sig inte någon upp förens läraren hade sagt hej då.

4.1.2 Observation av grupp 2 skola A

Nedan följer en sammanfattning av observationer av ett tillfälle under en lektion i religionskunskap på skola A. Läraren började med en klar och tydlig information om dagens lektion som skulle handla om etik och moral. Läraren fick avbryta ett par gånger då några elever pratade med varandra om annat som inte hörde till lektionen. Det upprepades då läraren skrev på tavlan, då satte flera elever igång att prata. Men eleverna tystnade sedan när läraren började prata och förklara olika begrepp. Förklaringarna var tydliga och beskrevs utifrån elevernas vardag och upplevelsevärld. Upplägget varierade under lektionen då läraren inledde med information och kortare föreläsning om dagens uppgifter. Sedan fick eleverna jobba i grupp med en frågeställning som sedan redovisades i diskussionsform med hela klassen. En

del elever ville gärna framföra sin åsikt på bekostnad av andra då det lätt blev att de avbröt varandras meningar. Läraren styrde upp det på ett bra sätt och behöll kontrollen i diskussionen. Denna grupp visade upp en glad, pratig, tuff men intresserad attityd till ämnet. Innan lektionen var slut så började ett par killar att fråga om de inte fick sluta. Läraren bemötte förfrågan med ett lugn och sa att det inte var dags riktigt än. En del elever hade redan slagit ihop böcker och anteckningshäften. När läraren sa till att lektionen var över reste sig eleverna upp och gick.

4.1.3 Observation av grupp 1 skola B

Nedan följer en sammanfattning av observationer från två tillfällen med grupp 1 och med samma lärare som nedan med grupp 2. Denna grupp var inte så livlig som grupp 2 i skola B var. Denna grupp var tystare när läraren pratade, med undantag för två killar. Gruppen var mer klartänkta, det vill säga det som sades hade ett vettigt resonemang bakom sig. Läraren inleder med en kort koppling till föregående lektion då begreppet ondska diskuterades. Diskussionen fortsätter under dagens lektion med koppling till de olika religionerna. Exempel på det är, hur andra religioner uttrycker begreppet ondska. Läraren bollar med frågor till eleverna som är väldigt diskussionssugna och pratar i mun på varandra för att få fram sin åsikt till en början. Efter ett tag så verkar gruppen tappa intresse, för fler och fler tystnar och väldigt få av de 17 elever som är närvarande, svarar på frågorna som läraren ställer. Ett par elever sitter och ritar i sina anteckningsblock medan läraren diskuterar med de andra eleverna. När läraren avslutar lektionen har eleverna redan börjat resa sig upp för att gå. Vid det andra observationstillfället fick gruppen titta klart på en film som de tidigare hade börjat se på. Alla eleverna verkade intresserade men lite småprat hördes ibland från både tjejer och killar.

4.1.4 Observation av grupp 2 skola B

Nedan följer en sammanfattning av observationer av ett tillfälle under en religionskunskapslektion på skola B. Denna grupp visade på att de kunde prata väldigt mycket och om andra saker än det som skulle diskuteras, framförallt då läraren skulle inleda lektionen. Det tog ett par minuter innan hon fick hela gruppens uppmärksamhet. Den väcktes då läraren skrev ordet sex på tavlan. Upplägget av denna lektion byggde på olika frågeställningar om sex och sexualitet och som eleverna skulle besvara genom reflektion och öppen diskussion. Inledningen var rak och saklig, men enligt mig saknades koppling till ämnet religion både i början och i slutet. Efter det att läraren förklarat vad lektionen går ut på

började diskussionen. Läraren ställde en fråga och eleverna svarade. Eleverna pratade rakt ut och avbröt varandra, ingen ordning i diskussionen och läraren fick höja rösten när hon ville inflika med något eller lyfta fram en annan fråga. I denna grupp är majoriteten killar och endast tre tjejer vilket också observerades under diskussionerna då tjejerna inte sa ett ord. Läraren försökte få med en av tjejerna i diskussionen men misslyckades då hon blev avbruten av några killar som ville ha ordet. Under diskussionen reste sig en kille upp och gick längst bak i klassrummet för att prata med sin klasskompis. En annan kille, vars telefon ringde två gånger, svarade i den båda gånger trots lärarens uppmaning att inte göra det. Gruppen var alerta till en början men efter cirka 15 minuter så började fler och fler hänga på bänkarna eller knappa på sina mobiltelefoner. Under lektionens gång är läraren på elevernas nivå, det vill säga använder ett ganska burdust ordval i vissa situationer och flamsar med i vissa utlägg som någon elev kan uttrycka under diskussionen, vilket läraren förberedde mig på innan lektionen. Fyra av 16st elever som är närvarande på denna lektion, är tysta under hela lektionen. De sitter mest och betraktar de andra eller tittar ner i bänken, det verkar inte vara något samtalsämne som tilltalar dem. En elev frågar läraren om de inte får sluta lite tidigare, men får ett nekande svar tillbaka. När lektionen är slut reser sig samtliga utom en elev som vill ha reda på vilka uppgifter han inte lämnat in.

4.2 Intervjuer med lärare

I bilaga 1 finns 11 frågor som diskuterats med tre olika lärare som undervisar i religionskunskap. Sammanfattning av dessa intervjuer är dokumenterade här med en koncentration på de svar som är relevanta för den här undersökningens syfte och frågeställningar.

4.2.1 Hur motiveras eleverna på bästa sätt till att tillägna sig de kunskaper som erbjuds under religionskunskapen?

Samtliga lärare anser att lärarens engagemang och inställning till ämnet är avgörande om eleverna ska bli motiverade. Lärare 1 i skola A uttrycker sig så här:

”I början tycker de att det är så tråkigt. De har bestämt sig innan för det att det är tråkigt, så då är det en utmaning att se till att de inte tycker att det är tråkigt. Ehm... och sen skiftar det från elev till elev. Verkligen, det finns rätt många som tycker att det är roligaste so-ämnet för då får de diskutera och det är en massa etik, o om döden o livet och om meningen o så”

”Då får man ta till med lite knep, som att diskutera något som dem tycker är jätte intressant. Som till exempel när blir ett liv ett liv? Och så kommer man in på abortfrågan och då kan man

berätta om olika världsreligionernas syn på detta. Eller när försvinner rätten till att leva, dödsstraff. Och så kan man diskutera det om nu en person tar ett liv, har den förlorat sitt människovärde då? Har man rätt att ta den personens liv? O så kan man diskutera det, öga för öga, olika religioners syn på döden och livet o så till att... eh, vad är meningen med livet? Är det att åka streetcar? Skaffa barn? Ha ett kul jobb? Eller tjäna pengar? Eller vad är meningen med livet? O alla kan hitta någonting då, det behöver inte vara stort o fint då det kan vara enkelt. Då blir dem intresserade.”

”/.../ det måste handla om tror jag om man själv tycker att det är roligt. Jag till exempel en sak, jag läser inte berggrunder i geografi det gör alla andra so-lärarna /.../ jag tycker att det är så förbenat tråkigt och jag har försökt ett par gånger och det blir bara pannkaka av alltihopa. Dem fattar inte och jag tycker att det är tråkigt och dem tycker att det är tråkigt o sen är det så med det.”

Lärare 2 i skola A uttrycker sig så här:

”Ja det hänger ju mycket på mig. Hur jag lägger fram det. Det är ju jag som ska se till att dem blir engagerade. /.../ man får lägga krutet när man introducerar ämnet, eller religionen då. Lägga krutet där så att de får nyfikenheten direkt så att säga. Och har man lyckats arbetat upp det så att säga, o lyckats väcka intresset då är det inga problem att fortsätta. Man måste lägga allt krut på introduktionen det vill jag nog påstå. /.../ Jag tror jag har lättare att engagera dem i so än i svenska. För svenska är så mycket nötning. Och det är som är tråkigt att harva stavning, när man inte kan stava. Även om dem vet varför dem ska träna stavning så är so:n begränsade avsnitt hela tiden o det är lättare att se målet. I svenskan är det svårare att se, det kanske går två år innan det ger något resultat över huvudtaget det de håller på att träla med. Så på så sätt tycker jag att det är lättare att motivera dem i so.”

Lärare 3 uttrycker sig så här:

”Alltså jag tycker att jag får ett ganska högt intresse. Du kan inte få alla intresserade, så är det. Eh, men det är många elever som egentligen har tyckt redan när de hörde att de skulle läsa religion att det skulle bli pest och pina och fy fan vad jobbigt, men som när vi har satt igång kursen och de märker att det är frågor som faktiskt känns relevanta för dem o dem får diskutera det dem är intresserade av o såna grejer som dem känner att...eh...det blir mycket bättre än vad de trodde.”

”Ehm... men dem är inte lika på, på svenskan som delvis har att göra att jag är inte lika på, att jag känner att religionen är roligare plus att du får lära känna eleverna genom ett helt annat sätt.”

”/.../ det är fokus på det dem tycker är intressant, diskussionerna handlar om deras åsikter och tankar om saker och ting. Och du lär ju känna eleverna bättre och dem lär ju känna dig bättre och man får en bättre relation och då blir det oftast roligare i ämnet.”

”Även om det är mycket suck pust och stön ”åh du tvingar oss att tänka så jäkla mycket, det är jobbigt” men det ju liksom, jag får ju ändå in uppgifter så att det är ju liksom... o då känner jag okey dem kanske säger att det är jobbigt att tänka o såna grejer o det kanske känns väldigt jobbigt först till en början men jag tror att det är väldigt värt för dem i längden och jag tror att dem inser det. Att det liksom det här är något som är viktigt o tänka på eller oj vad intressant det

har jag aldrig funderat på att man kunde tänka på. Och då blir det kanske lite så här oj då ta lite tid på att tänka igenom det här och det kanske känns väldigt jobbigt för några eh men de flesta klarar av det jättebra. Jag är väldigt nöjd med elevprestationen i religion men som sagt det finns dem som inte är intresserade o det är... dem kan man inte rädsla, så att säga.”

”Engagemang från min sida i alla fall. Jag tror det spelar en väldigt mycket roll att jag brinner för ämnet och tycker att det är kul. För att då smittar jag av mig litegrann och smittar jag rätt personer så har dem möjlighet att smitta det av sig på kompisar och andra. Ehm... naturligtvis så har det ju att göra med relationen lärare och elev också. Om jag har en elevgrupp som jag inte kommer överens med så ökar det ju inte deras motivation av att vara bättre egentligen. Om jag liksom skäller på dem eller inte bryr mig eller någonting o sånt där va. Medan de grupperna som känner att jag är så engagerad att jag bryr mig om vad de tycker och tänker o jag vill verkligen att dem ska lyckas, dem känner ett antal jag ett lite större behov av att visa att ”jag fixar det här”. Så att det är också... ehm... sen är det väl liksom att vissa elever är faktiskt skoltrötta o då är det ju svårt att försöka höja upp motivationen på dem. Och det måste man ju också inse att du är inte... du har inte all makt, du kan inte påverka alla o du måste släppa dem som inte visar intresse. Du försök, du gör ditt yttersta är det så att det inte funkar släpp det annars går du i golvet själv. Så att men, men jag tycker mig märka högre motivation på flera av dem elever som jag tidigare haft i svenska nu i religion. Så är det. Sen tycker jag det är roligare ämne, mer intressant mycket mer diskussion o såna där saker. Jag gillar religion.”

4.2.2 Vid planering av kursen religionskunskap, vad ligger i fokus, elevcentrering eller faktacentrering, det vill säga litteraturen?

Alla tre lärarna har i grund och botten eleverna i fokus när de planerar kursen. Lärare 2 i skola A nämnde först att det är betygskriterierna som ligger till grund vid planeringen men till slut så visade det sig att det var eleverna. Lärare 1 uttrycker sig så här:

”Elevernas förståelse/.../ Det är grund ett, att man förstår vad man pratar om... och nästa är två, att dem har åsikter. De måste varje lektion ha åsikter om någonting. /.../ Så först är det deras förståelse att de verkligen har förstått det man pratat om... det måste man hela tiden checka av som lärare. För märker de att man checkar av att man vill att de ska förstå då får man respekt. O behandlar man dem sen som tänkande varelser... till och med kräver att de *är* tänkande varelser så får man också respekt.”

Lärare 2 uttrycker sig så här:

”Jag har försökt att välja såna arbetsområden som täcker så många betygskriterier som möjligt /.../ Ja så tänker jag, för man måste ju ändå göra ett urval o det urvalet blir ju snävt man hinner ju inte mycket på en termin alltså. Och då gäller det ju att välja rätt arbetsområde så man får med så mycket som möjligt.”

”/.../ det är bättre att resonera o se var det gick fel och då vill jag se vad gjorde att det gick fel på den här frågan eller den där frågan. Så man vet... att det blir ett inlärningsstillfälle.”

”När jag märker att det inte funkar. Eller beroende på vad det är för klass /.../ Ja är det något som är bra så kör jag ju med det /.../”

Lärare 3 uttrycker sig så här:

”/.../ utan det var mer liksom som ”vad skulle få den här undervisningen att kännas intressant för min del?” Och försöka tänka sig in i den här media åldern som dem här befinner sig i och försöka få in liksom att, okey vad kan jag ge för relevanta exempel, vad kan få undervisningen kännas viktig för dem? Så det är mer elevinriktat, definitivt, och sen så styr jag upp undervisningen efter det. /.../ Det handlar ju om dels att jag vill göra en intressant kurs för dem. Att dem ska få något vettigt ur det. Ehm... också så är det våran uppgift att dana framtidens samhällsmedborgare va!? Eh... o det är inte det här alltså uppfostran på så vis att man bannar dem när de gör fel utan snarare ger dem tips på så här funkar det i samband med andra människor, liksom du kan inte kliva folk på tårna hur som helst utan man försöker visa på lite god ton, försök att tänka dig in i andras situationer, eh... och ja få dem att liksom skapa sig en tryggare identitet innan man går ut i ett hetsigt arbetsliv eller vidare studier.”

”Min prioritet är att de ska få en sån bra undervisning som möjligt om jag då kommer jag på ett sätt som jag tycker verkar skitbra för att få dem, att fånga intresset, det här känns jätte relevant, hur kunde jag missa det här förra gången? Så jobbar jag hellre på lektionerna än vad jag gör med efterarbetet.”

4.2.3 Religionskunskap eller livskunskap?

Ett av undervisningsmålen i religionskunskap är elevens reflektioner över: ”/.../ etiska, existentiella och religiösa frågor som berör hans eller hennes liv”.¹⁹ Dessa ord förtydligas vidare i en del av kursplanen för religionskunskapsämnet:

”Religionskunskapsämnet har som utgångspunkt människans frågor inför livet och tillvaron oavsett om dessa uttrycks religiöst eller inte. Att medvetet och metodiskt bearbeta livsfrågorna hör till ämnets kärna. Varje människa har en mer eller mindre uttalad strävan att finna sammanhang i, tolka och tyda tillvaron”.²⁰

På högstadiet är det mer koncentrerat på fakta²¹ om religionerna och dess begrepp, samt kombinerat med diskussioner, vilket båda lärarna nämnde i skola A. Lärare 1 uttrycker det så här:

”I början tycker dem att det är så tråkigt. De har bestämt sig innan för det att det är tråkigt, så då är det en utmaning att se till att de inte tycker att det är tråkigt. Ehm... o sen skiftar det från elev till elev. Verkligen, det finns rätt många som tycker att det är roligaste so-ämnet för då får de diskutera och det är en massa etik, o om döden o livet och om meningen o så. Till dem som tycker ”åh igen” liksom o så, ”religion”. Men det är mycket lättare än vad folk tror att undervisa

¹⁹ Kursplan hämtad från skolverkets hemsida: www.skolverket.se, 2007-12-10.

²⁰ Kursplan hämtad från skolverkets hemsida: www.skolverket.se, 2007-12-10.

²¹ Kursplan hämtad från skolverkets hemsida: www.skolverket.se/sb/d/662 2008-07-07.

om det. För folk tror att...att vi svenskar är så icke religiösa så alla barnen tycker att det är tråkigt, men så är det inte. Så det är mycket lättare att undervisa om det.”

”Det finns *en* sak som är viktig...dem får aldrig raljera över den andras tro. Första gången du hör någon som säger hur kan du tänka så, vad töntigt eller vad löjligt eller så då måst man sätta ner hela foten o säga nehej du! Tro vad vill men man kan aldrig ha fel i sin tro. Man kan tycka att det är korkat men man måste inte tycka samma sak, för om det inte blir tillåtet att tro vad som helst så kommer dem att sluta säga vad de tror på. Så att *det* får de inte o så kan de tycka ”men jag har ju haft djupt religiösa vänner som tycker att homosexualitet är en sjukdom som går att bota”, jaha tycker du...okey...mm..o då blir det ju inte lätt men okey, o då måste man ha lärt eleverna innan att det tycker hon, det är hennes åsikt o så, vad hon tror på... o det behöver man inte hålla med om, men man kan inte...man får inte bara idiotförklara en klasskompis, så då får man istället diskutera varför tror man så, hur tänker man då o jaa...”

”Alla... alla pratar om dem fem stora världsreligionerna, alla pratar om Jesus och bibeln och går in då på kristendomen och dem olika kristna kyrkorna men så kanske det är olika tyngd i då liksom... på vad man tar upp, man tar den svenska kyrkan och man tar den katolska. Sen är det lite mer så där hinner man frikyrkor, hinner man ortodoxa eller... blir det bara så där väldigt lite... alla pratar om judendom, islam, hinduism och buddhism och alla har etik och moral... *Men* man kanske inte hinner med till exempel olika varianter på buddhismen eller man får ta väldigt lite om någon av världsreligionerna eller... man försöker ta ganska mycket på islam... det är ett ganska tungt område som många tar ganska mycket om.”

Lärare 2 uttrycker sig så här:

”Det är bra för det mesta. Dem säger i sjuan att ”nej men jag är inte troende, jag avskyr religion o mina föräldrar tror inte”... o så säger jag att det handlar inte om det utan det är om vilje, att tro är en viljeakt. /.../ viljan att lära känna andra kulturer o det påstår jag att dem vill alltså, det tycker jag. O sen i dag när vi började med etiken då handlar det om liv och död. /.../ Nej jag skrev upp avundsjuka, svek, rädslor, självmord, och hur ska man beskriva lycka, vad är meningen med livet överhuvudtaget? Alltså det är inte svårt att få dem engagerade vill jag påstå.”

På gymnasiet är det mindre del koncentrerat på ren fakta om de olika religionerna, men med koncentrationen på olika begrepp som kan knytas och jämföras med och mellan olika religioner och som diskuteras i högre utsträckning än vad som görs på högstadiet. ”/.../ bygger på grundskolans utbildning eller motsvarande kunskaper. Kursen betonar etiska och moraliska frågor samt människors olika livstolkningar. Kursen skall visa att religion och livsåskådning är naturliga delar av samhällslivet och också ge förståelse av vad ett eget ställningstagande kan betyda för den personliga utvecklingen.”²² Lärare 3 uttrycker sig så här:

²² Kursplan hämtad från skolverket: www.skolverket.se 2008-01-07.

”Så att det är kanske för att jag förväntar mig inte att de ska sitta och plugga in saker o rabbla upp grejer eller hela tiden fokuserar just på världsreligionerna eller religion o så utan snarare att jag fokuserar mig på människan utifrån religiösa traditioner o såna där saker o då eh... det är kanske det jag... fokus på människan istället för på grupp, eller religion.”

”O ja absolut herre Gud mångkulturellt samhälle och dessutom börjar bli lite mer stressigt o turbulent och såna här saker o då blir religionen viktigare för människan, just när man känner den här otryggheten, det går för fort, livet går i trehundra kilometer i timmen o man känner sig åhhhhh, allmänt otrygg på grund av det, eller känner ensamhet o såna saker o då tycker jag att religionen spelar en väldigt stor del av människans vardag dels som trygghetsfaktor men också i form av uppfostran och hur man betar sig mot andra människor med etik o såna här saker. Det är *högst* relevant, *inte* ett ämne man ska ta bort.”

”/.../ medan svenskan är mer pluggämne så medan jag tycker religionen handlar så mycket om deras egen situation. Så att... deras förhållningssätt till världen o hur kan andra tänka o ehm... det är ju intressant o se när de kommer igång och diskuterar mot varandra har olika åsikter att dem står ju på sig och argumenterar, inte bara ”du har fel, eller rätt” utan att dem är på, man får igång en diskussion jättebra i den klassen.”

”Det är just det här, fokus på att, att dels försöka få dem att bli tryggare i sig själva men också få igång diskussioner om viktiga frågor som dem kanske har undringar över eller som dem brinner för, få ge uttryck för det /.../”

4.3 Intervjuer med elever

Under den här rubriken presenteras resultatet av hur eleverna själva upplever religionskunskapens relevans.

4.3.1 Hur uppfattar eleverna ämnet religionskunskap?

Elevernas uppfattning om ämnet uttrycks så här från grupp 1 skola A:

”Den var ganska skön...” ”Kul, intressant... (tänker efter) och användningsbart.” (p1)

”/.../ mycket bra. M (lärarens namn) är bra på att lära ut o hon berättar så man förstår /.../”

”/.../det tycker jag också är lite intressant för att förstå andra religioner och hur andra människor tänker... det tycker jag är väldigt viktigt.”(f1)

”Dels så har vi en jätte, jätte bra lärare tycker jag o sen jag... vet inte det är bara kul att få lära sig... vissa grejer kanske är onödiga men det är mycket som ändå är kul.” (f2)

”Ja kul och det var intressant, jag gillar religion jätte mycket så det var kul att få veta.” (f2)

”/.../ so:n över huvudtaget tycker jag är jättekul att jobba med /.../ (f2)

”/.../jag tycker det är två de roligaste ämnena o historia tycker jag är jättekul så där o få veta saker o så men det är ändå inte lika intressant som religion jag tycker nästan religion är roligare, men det ligger ändå lika där så/.../” (f2)

”Det var väl ganska intressant.” (p2)

”Det som är bra är att man får, liksom det finns ingen som kan säga att man inte får tro det eller nåt.” (p2)

”/.../ intressant... lärorikt” (p2)

Grupp 2 skola A.

Dem har varit bra. /.../ bra o vet kanske om man åker till ett annat land. (p1)

”/.../ lärorika, intressanta för det mesta. /.../ man får lära sig mycket om den tro vi har i samhället om sånt som man inte visste redan innan.” (p2)

”/.../ intressant, lärorikt, lite långtråkigt.” (p2)

”Ja jag tycker religion är väldigt roligt för jag är kristen o så o jag tycker det är väldigt spännande att läsa om det o så.” (f1)

”Lärorikt, spännande, användbart.” (f1)

”Ja det är väl ibland är det roligt o lärorikt och ibland så känner man att det är inte jätte roligt. Men det är ju ändå bra att veta eller lära sig hur det är... hur en del tänker, alltså hur en del värderar saker, hur andra värderar annorlunda alltså.” (f2)

”/.../ att det är intressant men lite tråkigt kanske så där men... lärorikt.” (f2)

Grupp 1 skola B.

”Intressant.” ”Jag vet inte riktigt... jag... jag är ganska filosofisk o religion är ganska filosofiskt o jag tycker om religion, fast jag vet inte riktigt vad jag tror på.” ”Ja en del har ganska intressanta tankar om livet o såna saker.” (f1)

”Jag tycker att det är kul, för att... ja just som vi har religion, det är inte bara att islam har så många pelare o liksom utan att det är lite tänka själv, lite annorlunda frågor... det är liksom om själv så, bara så är det.” (f2)

”Eh... ja jag tycker det är ett intressant ämne. Väldigt intressant, det är intressant att veta hur andra religioner har det i vardagen o så där. Men att jag är slö och skoltrött är väl en annan sak o inte gör det man ska göra är en annan sak. Men det är intressant tycker jag.” (p1)

”Jag tycker inte det är roligt. Det intresserar mig inte. /.../ ah... jag vet inte, jag tycker jag lever här och nu o liksom o jag vet inte varför jag ska veta en massa saker om det. Det kan vara bra för förståelse men jag tycker inte det är så intressant och spännande faktiskt.” (p2)

Grupp 2 skola B.

”Religion det känns ju inte så där jättekul men visst det kan vara kul ibland. Men det känns onödigt för jag tror inte på någonting, då det är onödigt att veta vad andra tror.” (p1)

”Ja... det kan vara ganska tråkigt ibland men intressant också. Det är väl personligt men jag tycker att de utländska är tråkiga. Buddhismen och hinduismen tycker jag är intressanta.” (p2)

”Ja det är inte min favorit kanske.” (f1)

”Det är väl ganska intressant. Jag visst inte så mycket innan så, det är ju rätt så intressant. Ibland så...(ohörbart)” (f2)

4.3.2 Hur har eleverna påverkats av ämnet?

Grupp 1 skola A.

”/.../ jag vill inte så gärna dela mina åsikter om religioner till andra. Det är lite privat så där...”

”Våra åsikter, eller... vi liksom diskuterar vad vi tror om en viss sak... till exempel som vi gjorde där inne nu när vi fick prata om det.” (p1)

”/.../ att förstå andra religioner och hur andra människor tänker... det tycker jag är väldigt viktigt.” ”/.../ för att förstå andra människor är det ju hur dem tänker och för att kunna respektera dem. /.../ i alla so ämnen i princip särskilt i historia och religion så diskuterar vi väldigt mycket med hur jag tycker o jämför hur andra tycker... för alla tycker ju olika.” (f1)

”Det som är bra är att man får, liksom det finns ingen som kan säga att man inte får tro det eller nåt.” ”/.../ o religionen för att veta hur andra har det och hur de lever o så.” (p2)

”Som om man åker utomlands o så där så kan man få reda på ganska mycket hur dem har det, hur dem får leva o så där.” ”/.../ man ställer frågor o sånt där så man får diskutera o vi tycker det är kul så... så det lär man sig ganska mycket på och vad andra tycker o så där.” (f2)

Grupp 2 skola A.

”Kanske en del av själva skolan som ska veta sånt, andra saker om andra personer som har en annan religion i skolan, så man förstår hur dem tänker.” (p1)

”Ja det är kul att lära sig om vad folk tror i sin religion o sånt.” ”Ja när man har sett på tv om muslimer o sånt eller när man går i kyrkan så kan man lite mer om religion.” (p2)

”/.../ Min kompis trodde det var en gubbe på ett moln med skägg o det är ju ganska naivt att tänka så. Så det är väl för att öppna upp en del tankar att kunna tänka kreativt o så. Inte så naivt o så.” ”/.../ Men man vet ju en del om andra, det är ganska intressant att lära sig om dem andra men det är lite svårt för man vill ju inte fråga för mycket, men man är ju ändå så här nyfiken, men ja dem får ju inte äta kött...” (f1)

”/.../ det är ju ändå bra att veta eller lära sig hur det är... hur en del tänker, alltså hur en del värderar saker, hur andra värderar annorlunda alltså.” (f2)

Grupp 1 skola B.

”Att man ska få egna värderingar, eller om man ska utveckla dem o sånt...” ”Det är som jag sa jag är ganska filosofisk eh... jag är mycket inne i en sån här lära känna mig själv fas o håller på o läser filosofi så där... filosoferar ganska mycket. Fast jag hör inte till någon speciell religion så där men jag är mest inne på buddhist och hinduist, fast kristendom är ju också jävligt intressant, så att religion är roligt.” (f1)

”Ja det väcker ju ens tankar också, säger någon någonting o ja just det, det har inte jag tänkt på, man får igång hjärnan på ett annat sätt i stället för att man sitter där o ja vad tycker jag egentligen o så.” (f2)

”Historia och religion det är ju lite kul att känna igen saker när det handlar om sånt, så är det kul att kunna veta lite om buddhismen eller någonting.” ”/.../ det är ju mycket tänka själv och reflektera över din vardag o så.” (p1)

”Så religion, samhällskunskap och historia då är det mycket diskussioner. Svenska kan det också bli diskussioner. Så då blir det ganska mycket diskussioner, vilket är mycket roligare tycker jag än att sitta och läsa i en bok.” ”/.../ fast jag tycker nästan att när man glider ifrån om man är inne på västerländska religioner så glider man över på en annan religion liksom för dem gör så och så /.../” (p2)

Grupp 2 skola B.

”Jo men det är kul när vi bara får sitta och prata. Då är det okey.” (p1)

”/.../ man har inte nytta av religion vad man vet. /.../ Men man kan prata om religionen o så. Man kan sitta och prata vid köksbordet eller var som helst.” ”Man förstår lite mer.” (p2)

”Ja, det är väl o veta hur andra människor ser på livet och hur de har de tänker o då förstår dem mer också.” ”/.../ nånting som egentligen alla borde ha /.../” (f1)

”/.../det är ju intressant o veta lite men när det blir för mycket, eller går in för djupt då blir det ointressant.” (f2)

4.3.3 Vad känner de inför ämnet?

Grupp 1 skola A.

”... ja... ingen speciell känsla... det är alltid roligt att ha M (lärarens namn) för hon är favoritläraren tycker jag.” ”Kul, intressant... (tänker efter) och användningsbart (paus)” (p1)

”Mmm det tycker jag också är lite intressant för att förstå andra religioner och hur andra människor tänker... det tycker jag är väldigt viktigt.” (f1)

”/.../det är intressant... mm... det är alltså lätt att ta in ändå, det är kul att lära sig.” ”Ja kul och det var intressant, jag gillar religion jätte mycket så det var kul att få veta.” (f2)

”Ja... intressant... lärorikt /.../” (p2)

Grupp 2 skola A.

”Ja det är sånt där typiskt ämne som man bara gör typ.” Vid fölfrågan om ämnet var intressant? Svarade han: ”Ja.” (p1)

”Ja... intressant, lärorikt, lite långtråkigt.” (p2)

”Ja jag tycker religion är väldigt roligt för jag är kristen o så o jag tycker det är väldigt spännande att läsa om det o så.” ”Lärorikt, spännande, användbart.” (f1)

”Ja det är väl ibland är det roligt o lärorikt och ibland så känner man att det är inte jätte roligt.”
(f2)

Grupp 1 skola B.

”Intressant.” ”/.../ jag är ganska filosofisk o religion är ganska filosofiskt o jag tycker om religion, fast jag vet inte riktigt vad jag tror på.” ”Det är intressant, roligt och kunskapsgivande.”
(f1)

”Jag tycker att det är kul, /.../” ”Eh... kul, intressant och lärorikt.” (f2)

”/.../ ja jag tycker det är ett intressant ämne. Våldigt intressant, det är intressant att veta hur andra religioner har det i vardagen o så där.” ”Ja just religionskunskap tycker jag är rätt så intressant så det är kul att gå på dem lektionerna.” ”Intressant, roligt tycker jag att det är... och sen tror jag att det är nyttigt faktiskt och veta.” (p1)

”Jag tycker inte det är roligt. Det intresserar mig inte.” ”/.../ jag tycker jag lever här och nu o liksom o jag vet inte varför jag ska veta en massa saker om det. Det kan vara bra för förståelse men jag tycker inte det är så intressant och spännande faktiskt.” (p2)

Grupp 2 skola B.

”Jätteonödigt.” ”För att vi går bygg, det känns inte som vi skulle behöva kunna religion.” ”/.../ jag har inget emot att gå på de här lektionerna. Det är rätt så kul. Hanna kan vara kul ibland.”
(p1)

”/.../ det kan vara ganska tråkigt ibland men intressant också. Buddhismen och hinduismen tycker jag är intressanta.” ”Religion, kan man... på våra hementor kan man tycka att det är lite intressant än att sitta o lyssna på snacket.” ”/.../det kan vara tråkigt o det kan vara roligt, roligt är det inte utan tråkigt o det kan vara intressant o det kan vara jobbigt med.” (p2)

”Nödvändigt, ja... nånting som egentligen alla borde ha /.../” ”/.../ det kan ju vara kul också”
(f1)

”Det är väl ganska intressant. Jag visst inte så mycket innan så, det är ju rätt så intressant.”
”Intressant och ändå rätt ointressant... jag vet inte, det är ju intressant o veta lite men när det blir för mycket, eller går in för djupt då blir det ointressant.” (f2)

4.3.4 Betydelsefulla moment i religionskunskapsundervisningen

Grupp 1 skola A.

”Ja religion har vi så vi ska kunna lära oss om andra kulturer o sånt.” (p1)

”Alltså det är... vissa människor... om man vill förstå sig på en person bättre så... så är det väldigt bra att kunna veta vad de tror o så... om de är troende eller inte troende...” (p1)

”För att kunna... ja alltså man måste ju lära sig... för att kunna mer om sig själv måste man lära sig om vad andra har för religioner o vad andra... vad som har hänt förut. Liksom hur andra människor i andra länder tycker och tänker om saker som man kan acceptera dem liksom och

inte bara tycker att det här är så och det här är så som med jul o sånt som vi har att man måste acceptera deras högtider.” ”/.../ som i religionen kan det handla mycket om själen, vad tycker du om det här och vad tycker du om det här då kan det handla om alla möjliga olika frågor för att få veta hur andra tycker så jag inte blir instängd i vad jag själv tycker o tror att alla andra tycker som jag.” (f1)

”/.../ speciellt med religionen vad det finns för olika o ändå att det finns likheter med... som vi som kristendomen o sånt där o så buddhismen där att det kan vara så olika ändå att man får lära sig sånt. Det kanske är bra att veta vad det är för olika... regler eller vad man ska säga inom den religionen man har ... kanske.” (f2)

Grupp 2 skola A.

”Kanske en del av själva skolan som ska veta sånt, andra saker om andra personer som har en annan religion i skolan, så man förstår hur dem tänker.” ”/.../det är alltid någon sån här diskussion under lektion. Så det är ju diskussion.” (p1)

”Ja man får lära sig mycket om den tro vi har i samhället om sånt som man inte visste redan innan.” ”/.../ja för att det finns så många religioner i Sverige så man kanske måste ha kunskap om det.” ”Läraren brukar dra upp diskussioner i so:n, i nästan alla ämnen. I dem andra är det mycket mindre diskussioner. Det är mer eget arbete.” (p2)

”Vi brukar diskutera ganska mycket. Om alla saker...” ”Men man vet ju en del om andra, det är ganska intressant att lära sig om dem andra men det är lite svårt för man vill ju inte fråga för mycket, men man är ju ändå så här nyfiken, /.../” (f1)

”Jo det är ju för att få veta varför en del tycker som dem gör och varför en del klär sig på vissa sätt o så.” ”Men religion är mer så kanske att du ska tänka över varför är det så eller nåt sånt.” ”Ja att man ska tycka varför är det så, finns det olika sätt varför eller ja... nåt sånt.” (f2)

Grupp 1 skola B.

”Jag älskar religion. Alltså lektionerna för jag älskar att diskutera, argumentera och debattera allt som har med diskussion att göra.” ”Det är som jag sa jag är ganska filosofisk eh... jag är mycket inne i en sån här lära känna mig själv fas o håller på o läser filosofi så där... filosoferar ganska mycket. Fast jag hör inte till någon speciell religion så där men jag är mest inne på buddhist och hinduist, fast kristendom är ju också jävligt intressant /.../”(f1)

”Ja det väcker ju ens tankar också, säger någon någonting o ja just det, det har inte jag tänkt på, man får igång hjärnan på ett annat sätt i stället för att man sitter där o ja vad tycker jag egentligen o så. Det är lättare om man får en inlämningsuppgift och har diskuterat innan då är det ju lättare eftersom man har de andra tankarna i åtanke när man skriver.” (f2)

”/.../ det är väl för vi ska få förståelse för andra religioner för det är ju väldigt blandat i Sverige. Det finns ju allt här, det är kanske för att man ska få förståelse för hur andra religioner har det o så. Kanske lite därför, sen så kanske vi ska ha koll över världen o inte vara så isolerade på Sverige /.../” ”/.../ jag spelar online spel och då är det ju bra att kunna engelska så det är ju, man får ju bättre kontakt med folket, och så. Så engelska är ju väldigt bra. Historia och religion det är ju lite kul att känna igen saker när det handlar om sånt, så är det kul att kunna veta lite om

buddhismen eller någonting.” ”Lite mer eget tänkande än att slå upp det i böckerna, men vi har fått några sådana också.” ”Vi har väldiga diskussioner faktiskt. Vi sitter hela klassen inblandade, vi tar upp ett ämne o sen så kan det bara dra iväg och sen så sitter vi och diskuterar hela lektionen än gör det vi skulle göra. Så det är intressant så faktiskt.” (p1)

”/.../ för att vi ska förstå om det kommer hit invandrare, varför dem gör så och si /.../” ”Men ibland när man fått veta vad man ska göra innan, att veta att det ska bli en diskussion med läraren och alla i klassen så kan det vara rätt roligt att diskutera o så, argumentera.” ”Så då blir det ganska mycket diskussioner, vilket är mycket roligare tycker jag än att sitta och läsa i en bok.” (p2)

Grupp 2 skola B.

”Men det känns onödigt för jag tror inte på någonting, då det är onödigt att veta vad andra tror.” ”Jo för det sitter muppar där uppe och bestämmer det att ”ja nu måste dem lära sig lite religion”, o nu kommer alla hit som inte har våran religion då ska vi kunna deras religion.” ”Jo men det är kul när vi bara får sitta och prata. Det är mycket mer diskussioner här om jag jämför med svenskan.” ”Ja vi pratar väl mycket om ämnet men det spårar alltid ut till slut.” (p1)

”/.../ vi har inte så mycket nytta av det här. Det är ju bra allmänbildning.” ”Men man kan prata om religionen o så. /.../ Ja man kan sitta och prata vid köksbordet eller var som helst. Man är ju lite mer insatt om man kan det. Man förstår lite mer.” ”Ja vi pratar om sånt här, när man får ta ställning. Man kanske inte lär sig så mycket genom att bara diskutera men om man samtidigt går igenom det så fastnar mycket.” (p2)

”/.../ veta hur andra människor ser på livet och hur de har de tänker o då förstår dem mer också.” (f1)

”/.../ man kommer att möta någon från andra religioner, ska veta hur dem resonerar o så.” ”Det är lättare att skriva vad man själv tycker för det har man i huvudet.”

”/.../ när vi kommer in på något ämne då är det het diskussion om det.” (f2)

4.3.5 Sammanfattning

Lärarna i denna studie utgår från elevernas nivå och förståelse. Både i observationerna och i intervjuerna framkom det elevcentrerade sättet att undervisa i. Ingen speciell didaktisk modell gick att finna utan lärarna bygger sin undervisning utifrån kursens syfte och mål samt erfarenhet. Lärarna är fullt medvetna om att intresset för ämnet måste väckas tidigt för att eleverna skall kunna tillgodose sig ämnets syfte och uppnå de mål som går att finna för ämnet. Hur lärarna förhåller sig till ämnet är också viktigt när det gäller att motivera eleverna till att lära och att närvara.

Beroende på vilken årskurs som undervisas i har lärarna visat på stor kompetens inom sitt område vad gäller att ta fram elevernas egna tankar och resonemang samt att eleverna i denna studie inte är rädda att säga var de står i en fråga och att de respekterar andras åsikter. Ämnets

relevans för förståelse för andra människor visar de flesta eleverna upp medan någon elev visade på en mindre empati för både ämnet och andra människor och deras situation.

De flesta eleverna tyckte att religionskunskap är ett intressant ämne och att det är relevanta frågeställningar som de får jobba med. En skillnad som framgår mellan grupperna på högstadiet och gymnasiet var att på högstadiet verkade eleverna förstå nyttan med ämnet bättre än på gymnasiet.

Att ämnet religionskunskap skulle ändra namn till livskunskap kanske skulle få dem elever som har en förutfattad mening till religion att bli mer lyhörda och intresserade för ämnet tidigare. Men genom denna undersöknings resultat så är ämnet religionskunskap livskunskap, en kunskap som skall hjälpa och leda eleverna i sin utveckling och förbereda dem inför kommande liv i samhället.

5. Analys

Vid observationerna i skola A så framgick det klart och tydligt vad eleverna skulle lära sig och lärare 1 och 2 använde skickligt olika tekniker för att få eleverna till minst en godkännande nivå. Teknikerna bestod av kortare föreläsningar och diskussioner om olika relevanta frågeställningar, antingen i grupp eller enskilt som sedan redovisades inför helklass. Frågeställningarna var relevanta för eleverna då det antingen var något av en emotionell karaktär som dessa elever kanske står inför, eller ett begrepp eller en händelse som nyligen hänt eller hänt historiskt. Berger och Luckmann har tidigare tagit upp detta att om vi kan analysera vardagslivet och vardagsvärlden kan vi också se vad som ligger till grund för hur vi upplever vår omvärld och genom det utvecklas vi kunskapsmässigt.²³ Hade det inte varit varierande undervisningstekniker och relevanta frågeställningar som eleverna hade fått diskutera, tror jag att lektionerna hade resulterat annorlunda i form av småpratande från eleverna och eventuellt en grupp som läraren successivt tappar. Det vill säga gruppens intresse för ämnet hade avtagit.

Eleverna i dessa grupper var engagerade trots att en grupp var mer pratglada än den andra, vilket kunde bero på olika anledningar. Får man eleverna engagerade och motiverade så som dessa lärare fick har man uppnått, enligt Eriksson, ett förtroende mellan eleverna och

²³ Berger & Luckmann, 1998.

läraren²⁴. Dessa lärare visade att de hade elevaktiva och elevcentrerade lektioner då eleverna gjorde sina uppgifter och deltog i diskussioner, analyser och redovisningar, vilket Eriksson tar upp som en viktig del i undervisningen, i sin slutsats²⁵. Lärarna i dessa grupper hade liknande upplägg på sina lektioner. De utgick från elevernas erfarenhet och nivå när de förklarade olika begrepp och ställde olika frågeställningar som eleverna sedan skulle besvara. Att utgå ifrån elevernas erfarenhet och att de kommer till tals är något som både Hartman²⁶ och Furenhed²⁷ belyser i sin text och som är viktigt, vilket jag såg gav gensvar i form av engagemang när jag observerade eleverna under lektionerna.

Lärare ett hade mer kontroll på klassen redan från början, vilket kunde vara en anledning till att den klassen inte var lika pratglada när det tillfället gavs. En av anledningarna till att grupp 2 var mer pratglada när tillfälle gavs var kanske för att läraren inte haft samma gränssättning som lärare 1 haft. Eller så kanske det var för att jag var där och observerade vilket gjorde dem uppspelta när en främling kommer och skall närvara. En annan anledning skulle kunna vara att de var pratglada av sin natur. Om det skulle vara andra anledningar till att just denna klass var så pratglada kräver flera observationer och flera intervjuer.

Observationerna på skola B kändes inte alls lika intressant som på skola A av den anledningen att eleverna på skola A uppvisade en mer mogen attityd och en mer kunskapsstörstande attityd än eleverna på skola B. Anledningen till det kan vara många men jag tror i första hand att eleverna i skola B inte är fullt så intresserade av ämnet religionskunskap som eleverna i skola A. Eleverna i skola B har gått igenom de moment som eleverna i skola A gör, vilket kan kännas som repetition av något som de redan kan eller att det inte känns relevant för dem i deras yrkesinriktade val av program och vidare yrkesval efter skolan.

Diskussioner var väldigt populärt bland eleverna i skola B, om det var frågeställningar som berörde dem och deras situation, vilket tidigare i ovanstående stycken har diskuterats. Det skulle vara intressant och göra vidare observationer när dessa grupper i skola B skulle diskutera religiösa frågor som är knytet mer till religionerna, för att se om samma engagemang infinner sig då. Lärare 3 hade olika inledningar beroende på vilken grupp som

²⁴ Eriksson, 1999.

²⁵ Eriksson, 1999.

²⁶ Hartman, 2000.

²⁷ Furenhed, 2000.

skulle undervisas i. Genom att väcka grupp 2 engagemang skrev hon sex på tavlan och lyckades väcka deras intresse och nyfikenhet inför den kommande lektionen, vilket både Härenstam²⁸ och Hartman²⁹ tar upp, att det är genom gruppens eller individens intresse och livsvillkor läraren kan ge eleverna en intressant undervisning.

Grupp 1 som fick en tillbaka blick på föregående lektion var mer engagerade ifrån början än grupp 2 som inte fick någon anknytning bakåt. En annan detalj som är viktig var att lärare 3 kände mer glädje över att undervisa grupp 1 än grupp 2, då grupp 2 hade ett rykte om sig att vara lite stökiga och pratiga. Medan grupp 2 var lite lugnare och mer ordningsamma, vilket jag tror hade en stor anledning till varför grupp 2 agerade som de gjorde under observationerna. De höll på med sina mobiltelefoner och pratade om annat samt att en kille reste sig upp och gick och pratade med en kompis längst bak i klassrummet. Kan man inte fånga upp gruppen direkt är det svårt att senare få kontrollen i klassrummet och engagera gruppen. Hur läraren känner inför en individ eller grupp kommer till slut fram, det vill säga det måste individen eller gruppen känna eller upptäcka på andra sätt. Den här gruppen, grupp 2, hade kanske känt att läraren inte var så förtjust att undervisa dem och därigenom agerade de som de gjorde. Förtroendet mellan eleverna och läraren, som Eriksson tar upp i sin avhandling, fanns inte och därav lärarens känslor inför denna grupp och elevernas agerande under lektionen. Men det skall tilläggas att även lärare 3 hade eleverna i fokus vid planering och det märktes väl i form av att frågeställningarna som eleverna skulle besvara var relevanta för dem.

Samtliga lärare på båda skolorna försökte motivera eleverna på olika sätt till att vara engagerade och deltagande i undervisningen fast med olika resultat. Skola A måste sägas ha högst engagemang och deltagande under religionskunskapslektionerna. Att eleverna läser religionskunskap på både högstadiet och gymnasiet är bra enligt mig då deras livsvillkor och erfarenheter ändras med tiden. Att läsa religionskunskap både på högstadiet och på gymnasiet kan säkert kännas onödigt då grupp 2 på gymnasiet tillhör ett yrkesförberedande program och där samtliga elever som intervjuades tyckte att det kändes onödigt att läsa ett ämne som detta. Men grupp 2 tyckte om att diskutera de frågeställningar som läraren gav dem. I högstadiet är det mer inriktat på de olika religionerna men den enskilde individen får bra med utrymme ändå, vilket är viktigt och kändes viktigt för eleverna då de visade på stor motivation och

²⁸ Härenstam, 2000.

²⁹ Hartman, 2000.

engagemang under lektionerna. På gymnasiet är det mer inriktat på olika frågeställningar om individerna som sedan knyts an till de olika religionerna. Kanske att man skulle byta namn på religionskunskapen till livskunskap på gymnasiet för att locka eleverna till högre motivation och engagemang då man redan nu sätter individens behov och utveckling i fokus och sedan väver in olika religioners syn på de frågeställningar som ställts tidigare. Man skulle kanske då ändra elevernas attityd till ämnet om det marknadsfördes med ett annat namn som inte var så fördomsfullt.

De flesta eleverna tyckte trots allt att religionskunskapsämnet var intressant och lärorikt. Diskussioner var högt skattat bland eleverna med undantag för ett par elever. De var införstådda med ämnets syfte och mål, de kunde själva svara på varför man läste ett ämne som religionskunskap. Förståelse för andra människor och vidga sitt eget synsätt var det som eleverna svarade mest. Det visar att lärarna har gjort ett bra jobb med att introducera ämnet för dessa grupper. Hur eleverna sedan har påverkats av ämnet märktes tydligt under observationerna och i intervjuerna då de var med och diskuterade och analyserade olika ställningstaganden utan att fördöma någon annans syn och ställningstagande. De diskuterade på ett nästan vuxet sätt på högstadiet, vilket glädde mig som lärarkandidat att se att även niondeklassare kan tänka som eleverna på gymnasiet. I många fall mer mogna än de elever som gick på gymnasiet. Att kunna diskutera, acceptera och analysera är viktiga moment för eleverna att ha med sig in i arbetslivet så småningom, en form av livskunskap. Dessa grupper har visat på att de kan diskutera, argumentera, analysera och ta hänsyn till andras åsikter utan att fördöma dem. Denna undersökning har gett mig en annan syn på religionskunskapsämnets relevans för högstadiet och främst för gymnasiet. Jag har sett att detta ämne är högst relevant för samtliga grupper inom skolans värld då många elever får svar på frågor som de kanske inte kan diskutera hemma. Eleverna kan känna att dem inte är ensamma om vissa frågor eller funderingar som de går och bär på. Skolan erbjuder dessa elever oönskade möjligheter att kunna utvecklas som trygga och ansvarskännande medborgare. Fördomar som finns mot religionskunskapsämnet kommer att avta enligt mig då lärarna mer och mer inriktar sig på elevernas behov och önsknings, vilket denna undersökning visar. Religionskunskap har fått en mer och mer inriktning mot livskunskap, då livskunskap enligt mig är de moment som lärarna redan jobbar med under ämnet religionskunskap.

5.1 Framtida forskning

Framtida forskning med bakgrund av denna undersökning skulle kunna utreda om ämnet skulle behöva ändra namn och till viss del innehåll, för att elevers motivation och engagemang på gymnasiet väcks till samma motivation och engagemang som finns att finna på högstadiet. Ett tänkbart sätt att undersöka detta skulle kunna vara genom enkäter till gymnasieelever eller vidare intervjuer med gymnasieelever.

6. Käll- och litteraturförteckning

Almén, Edgar m.fl.(red.), *Livstolkning och värdegrund: att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Linköpings universitet: Skapande och vetande nr 37 2000.

Berger, Peter & Thomas Luckmann, *Kunskaps sociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Wahlström & Widstrand, 1998.

Eriksson, Keijo, *På spaning efter livets mening: om livsfrågor och livsåskådning hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande*. Studia psychologica et paedagogica. Series altera nr 143. Institutionen för pedagogik, Lärarhögskolan, 1999.

Furenhed, Ragnar, ”Undervisning och förståelse – exemplet religionskunskap”, I: *Livstolkning och värdegrund. Att undervisa om religion, livsfrågor och etik*, Almén, Edgar m.fl., Linköping, 2000.

Hartman, Sven G, ”livstolkning hos barn och unga”, I: *Livstolkning och värdegrund. Att undervisa i religion, livsfrågor och etik*, Almén, Edgar m.fl., Linköping, 2000.

Hartman, Sven G. ” Hur religionsämnet formades”, I: *Livstolkning och värdegrund. Att undervisa om religion, livsfrågor och etik*, Almén, Edgar m.fl., Linköping, 2000.

Holme, Idar M. & Bernt K. Solvang, *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, 1997.

Härenstam, Kjell, *Kan du höra vindhästen? Religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap*. Studentlitteratur, 2000.

Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, 1997.

<http://arkiv.hig.se/p-inst/religion/AB/1996/kodsidor/relkunsk.html> 2007-09-16

Lpo-94 och kursplan för ämnet Religionskunskap hämtade 2007-12-10 från:

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>

<http://www.skolverket.se/sb/d/662>

Läraryboken, 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94, Modintryck, 2003.

Intervjuguide

Lärare

Används vid kursplanering någon speciell teoretisk modell för att underlätta planeringen, eller är det endast den lokala kursplanen?

Vad ligger i fokus vid lektionsplanering?

Hur ofta revideras kursupplägget? Varför?

Är det något i den lokala kursplanen du skulle vilja ändra på eller ta bort helt och hållet? Varför?

Hur upplever du elevernas intresse för religionskunskapsämnet?

Är det några som utmärker sig speciellt under lektionerna?

Hur då?

Om vi tittar på läsläsning och betyg finns det någon skillnad mellan flickor och pojkar när det gäller religionskunskap?

Hur bedömer du motivationen hos eleverna när det gäller läsläsning och arbeta med uppgifter inom detta ämne?

Är det lätt eller svårt att motivera dem till att bli engagerade under lektionen och vid läxor eller prov?

Vad tror du motiverar eleverna? (intresse, betyg)

Om du jämför med andra ämnen du undervisar i, hur är det att undervisa i detta jämfört med de andra vad gäller elevmotivation och engagemang?

Elev

Hur var den här lektionen då?

Vad? Varför?

Varför har ni ämnen som svenska, engelska, historia och religionskunskap?

Hur brukar du känna inför dessa lektioner?

Om du fick rangordna dessa ämnen på en skala från 1-10 och jämföra med alla andra ämnen du har, hur intressant tycker du att detta ämne är? (elev får ett dokument där alla ämnen är med och skall rangordnas mest intressant = 10, inte intressant = 1)

Vill du kommentera din bedömning av ämnena?

Om du tänker efter på vad ni läst hittills i svenskan, engelskan, historien och i religionskunskapen, har du lärt dig något i religionen som du haft nytta av i din vardag?

Hur upplever du de läxor du får i religion?

Varför?

Läser du på dem?

Varför?

Vad är det för slags läxor du får? (fakta, relevanta för eleven)

Skiljer sig läsläsningen från andra ämnen du har?

Är det mer eller mindre diskussioner mellan eleverna under religionslektionen om du jämför med andra ämnen? Varför?

Vad pratas det om?

Om du fick beskriva vad du tycker om ämnet religionskunskap med tre ord, vilka skulle det vara?

Observationsguide

Datum:

Tid:

Plats:

Klass:

Lärare:

Antal elever:

Social karakteristik:

Inledning av lärare:

Ämneskvalitet:

Elevenngagemang F/P:

Kroppsuttryck F/P:

Verbala uttryck F/P:

Lärrar/elevkontakt under lektion:

Lyhördhet: